

'dat in één week tijd achttien van zijn wagens geplunderd waren. Hij had zich van politiebewaking voorzien, maar zelfs de agenten slaagden er niet in, de lading te beveiligen. 'Ik loste ter waarschuwing enkele schoten in de lucht, maar de vrouwen die de kar omringden, stoorden zich er niet in het minst aan', zo vertelde mij een agent. 'Ze zeiden: 'Als je schieten wilt, schiet dan maar en schiet dan goed raak, dan zijn we tenminste uit ons lijden.' Ik had geen lef die vrouwen neer te schieten en liet ze dus haar gang gaan.'¹

In Rotterdam werden van begin januari af alle bakkerskarren door twee extra personen begeleid om overvallen te voorkomen; inbraken in levensmiddelenzaken waren, aldus een Rotterdammer, 'aan de orde van de nacht.'²

En hoe ging het, om slechts deze steden te noemen, in Dordrecht, Delft, Gouda, Leiden, Haarlem, Alkmaar, Bussum, Hilversum, Amersfoort, Utrecht? Wij beschikken niet over nadere gegevens – wellicht zouden ze nog uit overheidsarchieven opgedolven kunnen worden. Zouden zij, al zullen er wel plaatselijke variaties zijn geweest, een wezenlijk ander beeld bieden? Dat betwijfelen wij. Behalve op het platteland was er nu hongersnood in het gehele westen des lands.

In februari '45 zagen de dagelijkse maaltijden van verpleegsters en doktoren in het Zuiderziekenhuis te Rotterdam (men houde in het oog dat in Rotterdam de schaarste op levensmiddelengebied iets minder nijpend was dan elders en dat de ziekenhuizen bij de levensmiddelenvoorziening een zekere prioriteit hadden) er, aldus een der medici, als volgt uit:

'Ontbijt: één sneetje droog brood met een kopje 'surrogaat-thee';

Twaalf uur: twee aardappelen, een enkele lepel groente en waterige saus;

's Avonds: één of twee sneetjes droog brood met een bord 'soep', meestal gemaakt van suikerbietenaftreksel, afkomstig uit de gaarkeuken'³ –

en de vermelding van die 'soep uit de gaarkeuken' betekent dat de medische staf, die 'dag en nacht' werkte, in zoverre een aanvulling op de hongerrantsoenen kreeg dat hij, zonder dat hij bonnen had moeten inleveren, de dagelijkse porties warm eten kreeg uit de centrale keukens. Die aanvulling werd van begin februari af ook aan anderen verstrekt; Hirschfeld had toen namelijk bepaald dat 5% van de productie van alle

¹ J. G. Raatgever jr.: *Van Dolle Dinsdag tot de bevrijding* (1946), p. 108. ² H. Diemer: *Op de rand van leven en dood*, p. 85. ³ J. Bok: *De kliniek der hongerziekte. Een klinische studie tijdens de hongervinter 1944-1945 te Rotterdam* (1949), p. 24.